

səh. 494. “İvanov kəndliləri”: söhbət Rusiyanın İvanovo vilayətindən və bu vilayətin inzibati mərkəzi olan hal-hazırda İvanovo şəhərindən gedir.

Daşnak qəzetəsinin arzusu

səh. 496. “Vporyod”: “Daşnaksutyun” partiyasının Bakı şöbəsinin orqanı olan, rus dilində nəşr edilən qəzet.

Azərbaycanda

səh. 501. “20 rəcəbül-mürəcəb 1337 sənə”: burada tarix hicri təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 21 aprel 1919-cu ilə uyğundur.

Bazar, 27 aprel 1919-cu il, nömrə 167

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 26 rəcəbül-mürəcəb sənə 1337. 27 nisan 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırncı səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

Bakı Şəhər İdarəsi bununla elan edir ki, aprel ayının 27-sində saat birdə Təsərrüfat Şöbəsi dəftərxanasında şəhər budkalarını icarəyə verməkdən ötrü torq [hərrac] olacaqdır. Budkaların biri bulvarda Tamojna [Gömrük] körpüsü qarşısında, digəri isə Mixaylovski bağda Nikolayevski küçədən girən yerdə, hovuzun qarşısında. Şəraiti [şərtləri] Təsərrüfat Şöbəsi dəftərxanasında oxumaq olar.

T-113

İNGILTƏRƏ-QAFQAZIYA BANKİR KANTORASI

(Bakı, Velikoknyajeski küçədə, nömrə 1)

Müamilat [əməliyyatlar] türk və rus dillərindədir.

İngiltərə-Qafqaziya Bankir Kantorası may ayının 3-ndən etibarən açılıb, bu aşağıdakı müamilatda bulunacaqdır:

Əcnəbi valyuta alıb-satmaq. Qiymətli kağızlar alıb-satmaq. Mal xərid və furiş [alıb-satmaq]. İldə 6 faizlə hesabi-cariyə tövdilər [cari hesaba əmanətlər] qəbulu. Təcili tövdilər qəbulu. Para bərat edilməsi [göndərilməsi]. Mal və mal sənədlərinə rəhn [girov] olaraq borc verilməsi. Bundan əlavə müxtəlif komisyona sifarişatı qəbul edilir. Tiflisdə, Batumda, İs-

tanbulda və Londonda dəxi kantoralar açılır.

8739

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Royter acentaliyindən)

Krımda mütarikə

Bolşeviklər Krım hökumətini Sevastopolun təxliyəsi ilə ittiham edirlər. Müttəfiqlər Komandanlığı 8 günlük bir mütarikə əqd etmişdir [atəşkəs imzalamışdır].

Sülh əhdnaməsinə dair

Almaniya hökumətinə dəvətnamə göndərilmişdir ki, öz nümayəndələrini aprelin 25-də Versala göndərsin. 200 nümayəndənin vürudu [gəlməsi] gözlənilir. Ümid edilir ki, sülh əhdnaməsi [sazişi] mayın 25-nə qədər imza edilsin. Almanlar öz nitqlərində hal-hazırda və gələcəkdə Almaniyanın fəvqəladə tələfatına [itkisinə] səbəb olan sülh əhdnaməsini qəbul etməkdən imtina edirlər. Hökumətin sülh bərpa etməsi, adi işlərə başlaması və məmləkətə çörək verməsi arzuları düşmənlə müsabiqə amalıdır tərək

etmədiyi mümaniətə [maneəyə] düçar olur. Ablukanın [blokadanın] davamı Almaniyayı fəvqəladə bir hala salacaqdır.

Qərq edilmiş qayıqlar

Bəhri idarələrin [dənizçilik idarələrinin] verdikləri hesaba görə, Müttəfiqlər Avropa müharibə[si] zamanında düşmənlərdən 205 sualtı qayığı qərq etmişlər.

Çembersin bəyanatı

Çembers mətbuat nümayəndələrinə məlum etmişdir ki, sülh əhdnaməsi imza edildikdən sonra Parlamana təqdim olunacaqdır. Sülh əhdnaməsi imza edildikcə onun elan edilməməsinə qarşı edilən protestoya cavab olaraq Pişon tələb etmişdir ki, hökumətə izhari-etimad edilsin [etimad göstərsin]. Pişonun bu tələbi 120 səs əleyhinə 360 səsle qəbul edilmişdir.

- Almaniyanın əhvali-maliyyəsinə [maliyyə vəziyyətini] təyin edən Paris komissiyonu bəyan edir ki, iki il müddətində Almaniya 9 milyon qızıl, gümüş və qeyri qiymətli şeylərlə və 160 milyon nağd ilə borcunu ödəyəcəkdir.

Almaniyada tətillər

Almaniyanın kömür mədənlərində olan tətillər xətərnəkdir [təhlükəli hal almışdır]. 37 min nəfər əmələ [fəhlə] 6 saatlıq iş günü və Almaniya Şura Hökuməti[ndən] Rusiya ilə əlaqədə bulunmağı tələb edirlər.

Macarıstanda anarşi

Romaniya xəbər [xəbərlər] bürosu xəbər verir ki, Peştəni ümumi anarşiya xə-

rə [təhlükə] altında saxlayır. Sosialistlər hökuməti qeyb edir. Getdikcə hökumət Rusiyadan gəlməkdə olan bolşeviklərin əlinə keçir. Almaniya afşerlərinin müavinəti [köməyi] ilə Macarıstan ordusu təşkil edilir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Türkiyə və sülh

İstanbulda fransızca çıxan "Monitor oriental" qəzetəsinin yazdığına görə, Türkiyə Xariciyyə naziri tərəfindən Ali Beynəlmüttəfiqin Komissariatına Paris Sülh Konfransı üçün aşağıdakı mürəxxələrin intixab edildiyini [nümayəndələrin seçildiyini] bildirərək, Parisə ezam edilmələrini tələb etmişdir:

Mustafa Rəşid paşa – sabiq Xariciyyə naziri, Keçəçizadə İzzət paşa – Xariciyyə naziri müstəşarı, Rəşad Xalis bəy – yeni Bern səfiri, Qalib Kamali bəy – Tərki-Təslihat [Silahların Tərk edilməsi] Komissiyonu rəisi, Rəşid bəy – Xariciyyə Nəzarəti Ümuri-siyasiyyə [Siyasi işlər] müdiri-ümumi, qaimməqam [polkovnik-leytenant] Ədib bəy – mürəxxəsi-əsgəri [hərbi nümayəndə], Əmin bəy – Xariciyyə Nəzarəti Kabinəsi müdiri və heyəti-mürəxxəsə baş katibi. Bu mürəxxələlər bir həftə zərfində İstanbulu buraxıb Parisə gedəcəklər.

* Dördlər Şurası hər gündə iki dəfə iniqad edir [yığışır]. Şuranın qətnamələri məxfi tutulur.

Vilsonun bəyanatı

Paris – Bu gün Amerika rəisi-cüm-

huru [prezidenti] Vilson bu məzmununda bir müraciətnamə dərc etmişdir:

“Bəzi dairələrdə böylə fikir hasil olmuşdur ki, guya Cəmiyyəti-Əqvam müahidəsi [Millətlər Cəmiyyəti sazişi] xüsusi komissiya tərəfindən müzakirə edildiyi üçün sülh əhdnaməsinin qəti surətdə qurtarması ləngə düşmüşdür. Şimdi mən bəyan edirəm ki, bu komissiya birinci olaraq öz qətnaməsini Sülh Konfransına təqdim etmişdir. Qətnamə fevralın 14-də Konfransa təqdim edilmişdir. Bu layihəni müzakirə üçün neçə ay vaxt var idi. Bu neçə ayda layihə maddə-maddə müzakirə edilə bilərdi. Son günlərdə komissiya bəzi maddələrin təbdili [dəyişdirilməsi] ilə məşğuldur. Komitə bitərəf dövlətlərin nümayəndələri ilə məşvərət-də bulunmuşdur. Bitərəf dövlətlər nümayəndələri Cəmiyyəti-Əqvamə daxil olmağı arzu etmişlərdir. Hər halda komissiya üzvləri heç bir vaxt sülh danışıqları gedişinin təxirinə səbəb olmadıqları ilə özlərini təbrik edə bilərlər.”

Vilson hüzurunda

Şənbə günü Vilson Assuriya və Xal-deya heyətini, İstanbul patrikini [patriarxını], yunan səfirini, Romaniya Rəisi-vükəlası [Baş naziri] Bratianunu, Albaniya sülh heyətinin rəisi Əsad paşanı, Ermənistan sülh mürəxxəsləri rəisi Poqos Nubar paşanı və Serbiya Rəisi-vükəlası Paşiçi hüzuruna qəbul etmişdir.

İngilis donanması

Xəbər verilir ki, İngiltərə donanması Baltik dənizində mühəyyadır [hazırda]. Hərgah nemeslər Tupa, Livoniya və Vitovski işğal etmək fikrindən daşınmaz-

larsa, o zaman ingilis donanması Almaniya isklələrini [limanlarını] işğal edəcəkdir.

* Versalda Sülh konfransına almanlar tərəfindən təqdim ediləcək şərtləri Almaniya mətbuatı müzakirə etməkdə davam edir. Yazıldığına görə, Müttəfiqlər alman nümayəndələrinin şəraitini [şərtlərini] dinləməyəcəklər.

Dördlər Şurasında

Fələstin müstəqil bir dövlət olur. O qitəni [regionu] idarə etmək ixtiyarı İngiltərəyə verilir. Dünən Şura Helqoland məsələsinə müzakirə edərək, həman təhkimatın [istehkamların, müdafiə qurğularının] dağılmasına qərar verilmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Qafqaziya əhvalı haqqında “Tayms”

Londrada çıxan ingiliscə “Tayms” qəzetəsinin xüsusi müxbiri “Qafqaziyada milli rəqabətlər” sərlövhəsi ilə bir qəç məqalə yazıb göndərmişdir. İngilis mətbuatının Qafqaziya haqqında nələr düşündüklərini oxuculara bildirmək məqsədi ilə o məqalələrin ikincisini qismən tərcümə etdik:

“İslam millətinin qüvvət və əksəriyyətini ən ziyadə haiz bulunan [əhatə edən] və Turançılıq fikrinin ocağı sayılan Azərbaycanda hökumət ilə Müttəfiq qüvvə-i-ışğaliyyəsi [işğal qüvvələri] arasında münasibət olduqca yolundadır. Hökumət milli ordusunu ingilis Baş komandasının əmrinə görə mühafizə etdi. Axır zamanlarda səy və ücrət [əmək və əməkhaqqı]

məsələlərindən dolayı bəzi uyğunsuzluqlar əmələ gəldi amma tatar (!) fəhlələrinin ağıl və məntiqə görə hərəkət edə bilmələri haqqında çətinlik olmadı. Fəqət ruslar və erməniləri başa salmaq mümkün olmadı...

Azərbaycan Məclisi-Məbusanının birinci icması [iclası] dekabr ayının 7-də açıldı...

Rus əleyhdarlığı Azərbaycanda, Ermənistanda olduğu qədər şiddətli. (?)

Dağıstan ərazisində rus anarşisindən doğmuş bir Şimali Qafqaziya Cümhuriyyəti vardır. Bu hökumət milli deyil, bəzi siyasi təsirlərlə dünyaya gəldi. (?) O qədər qüvvətli bir irqi hissiyata tabe olmadığı üçün mövcudiyətini saxlaya bilməsi məsələsi şübhəlidir.

Bolşeviklərin irəliləmələri üzündən Şimali Qafqaziya mərkəz hökuməti Vladıqafqazdan Teymurxanşuraya köçürüldü. Bu axırncı şəhər Dağıstanda olmaqla bərabər, hökumət dağıstanlıların müavinət və müzahirətindən [köməyindən] istifadə etməyir. (!!)

Ermənistan yaxud digər adla Ararat Cümhuriyyəti Batum müahidəsinə [sazişinə] görə hüddud vüsəti [sərhədlərinin genişliyi] təyin edilmiş və Qafqaziya hökumətlərinin ən kiçiyini təşkil etmişdir. Bu hökumət ermənilərin milli yurdu olan (?) İrəvan əyaləti ilə bunun ətrafında bulunan bəzi kiçik ərazidən ibarətdir.

Ermənistanda iki siyasi firqə vardır: Daşnaksütyunlar, yəni sosialistlər (?) və sosialist ziddi hürriyyətpərvərlər. Bu sol firqənin nüfuzu çoxalır. Ermənistanda bolşevizm məslək və cərəyanı yoxdur. Əmlakı müsadirə etmək məsələsi də heç mövzuyi-bəhs [müzakirə mövzusu] deyil-

dir. Bütün firqələr xarici işlərdə bərabərdirlər. Nubar paşanı ermənilər millətinin mürəxxəsi [nüməyəndəsi] olaraq tanıyırlar. Onların məqsədləri indiki Ermənistan Türkiyənin ermənilərlə sakin bulunan vilayətlərini birləşdirməkdir. Sülh Konfransı bu hüddudları göstərsə, müvəqqədən müstəqil bir Ermənistan hökuməti təşkil edəcəklərdir. Əgər Nubar paşanın təklifləri qəbul edilərsə, Türkiyə Ermənistanı Qara dənizdən Ağ dənizə [Aralıq dənizinə] qədər böyüyəcəkdir.

Aldığım və öyrəndiyim fikirlərə görə, İrəvan həvalisindən [tərəflərindən] Kiçik Asiyaya doğru böyük bir mühacirət hərəkətinə intizar etməlidir [böyük bir köç gözləmək lazımdır]. Çünki nüfus [əhali] məsələsi xaricdən mühacirlər gətirmək və başqa tərəfə doğru köçənləri əski yurdlarına iadə eyləmək [qaytarmaq] surəti ilə həll edilə biləcəkdir. 1915-ci ilindən bəri İrəvan həvalisi Türkiyədən gələn qaçqınlar və millətçilərlə dolmuşdur. Bunlara İttihad və Tərəqqi ordusundan qaçan Batum, Ərdahan, Qars erməniləri də iltihaq etmişdir [qoşulmuşdur].

Müstəqil bir Ermənistan təşkil edilməsi təsəvvür edilərsə, İrəvan həvalisinin dəxi əlavə ediləcəyi məmuldur [gözləniləndir]. Çünki ermənilərin rəisi-ruhanisi [dini rəhbəri] İrəvan əyaləti daxilində Eçmiyədzində oturmaqdadır.

Ermənilər gürcüləri ittiham edirlər ki, İttihad və Tərəqqi ordusunu Qafqaziyaya gətirənlər və yol verənlər onlardır. Onun üçün də gürcülərlə ermənilər arasındakı yaxşı deyildir. Axalkələyə sahib olmaq üçün ermənilərlə gürcülər arasında çıxan qanlı müharibələrdən sonra iki tərəf arasında

nifrət və düşmənlik hisləri daha da artmışdır. Bundan sərfi-nəzər [bundan əlavə], ermənilərlə müsəlmanlar arasında daha fəna bir münasibət vardır. İki millətdən birinə aid və əksəriyyəti-nüfusun əqəliyyəyə [çoxluğun azlığı] qarşı göstərdiyi vəhşiyənə müqabilə-bilmisillər [eynilə qarşılıq vermələri] nəticəsi olaraq qanlar töküldü. Qafqaziyalılarda sülhcuyənə əməllər [sülhpərvər niyyətlər] azdır. (?) Müttəhid [birləşmiş] bir hökumət təşkil ediləcəyi təsəvvürləri boş şeydir. (?) Digər tərəfdən, Rusiya da Qafqaziya məsələlərini həll edə biləcək bir halda deyildir. Bununla bərabər, üç və ya dörd millətin ittihadı [birləşməsi] ilə əgər bir intizam və sülh doğarsa, o zaman milli və irqi bir dairədə hökumətlər təşkili mümkün ola biləcəkdir. Hər nə olarsa da, Qafqaziyada payidar [qalıcı, daimi] bir vəziyyətin hüsulu üçün daha epeyi [çox] zaman lazımdır.”

Osmanlı vilayətlərində islamın əksəriyyət təşkil etdiyinə qəti bir dəlil daha!

Hökumət və millət arasında ciddi məsəisi [fəaliyyəti] ilə şayani-diqqət [diqqətəlayiq] bir çox işlər görən Osmanlı Milli Konqresi Vilson düsturlarına qəti bir surətdə mütabiqət edəcək [uyğun gələn] elmi və fənni bir statistika tərtib etmişdir. Aşağıda mühərrər bulunan [yazılan] bu statistikadan məlum olacaqdır ki, Osmanlı məmləkətində əqəliyyətdə [azlıqda] qalan millətlərin yekunu ancaq üç milyona qərib [yaxın] bulunmaqdadır.

Kastamonu, Konya, Ankara, Trabzon vilayətləri ilə Aydın vilayətinin dördü üç hissəsi, Ədirnə vilayətinin üçdə ikisi və sair vilayətlərin isə əksəriyyətini islamlar təşkil etməkdədir.

Milli Konqre şu surətlə Osmanlı nüfusi-ümumiyyəsinə [ümumi əhalisinə] təyin etmişdir:

Sayısı	Əsami [adlar]	Mində
13,559,786	islam	804
1,614,981	rum	103
1,214,453	erməni	77
226,006	başqa millətlər	16
16,615,226	yekuni-ümumi	1,000

Bu statistika son 1919 sənəsinə aid olmasına görə, Türkiyə 1912-dən bu tarixə qədər 10 milyon islam nüfusu qeyb etmişdir.

“Tayms” yeni alman xətrəsi [təhlükəsi] barəsində

Amerikanın məşhur siyasiyyunundan [siyasətçilərindən] Simyons Frank Almanyanın yeni təhlükəsi ilə Müttəfiqləri xəbərdar edir.

Simyonsun rəyinə görə, Almaniya bu üç ayın müddətində nəinki yalnız fəlcdən [iflicdən] səhhətyab olmuşdur [sağalmışdır], eyni zamanda Almaniya baş qalxızan bolşevizmi məğlub etmişdir və yeni ciddi müharibə üçün Almaniyanın ruhunu hazırlamışdır. Bu müharibə üçün ən birinci silah Amerikada və amerikalılar tərəfində istila edilən yerlərdə almanların təbliğatıdır.

Almanlar bu cür təbliğatda bulunurlar:

“Biz nemeslər öz evimizdə asudəlik bərpa etmişik. Biz imperatoru və kronprinsi iş başından düşürdük. Ən xalis

demokrat olduq. Bütün köhnə günahlar iş başından düşüdüklərimizin öhdəsinədir. Şimdi biz təmiz əl və milli ruhla tələb edirik ki, bizi də millətlər ailəsi heyətinə bir hüquqda qəbul edəsiniz. O millətlər heyətinə ki, Vilsonun 14 maddəli əhdnaməsini qəbul edirlər.

Burası təbiidir ki, Fransa, İngiltərə və onların müttəfiqləri ədalətli sülh axtarmayırlar. Yalnız biz Vilsonun dediklərini düşünürüz. Çünki, onu ancaq həqiqi demokratlar düşünə bilərlər.”

Almanlar bu sözlərlə ümid deyil, yəqin edirlər ki, nəinki müharibənin cəzasından azad olurlar, hətta müharibədə qazanırlar.

Hərgah, almanlar Elzas-Loreni qeyb etsələr belə, yeni beş milyon əhalisi ilə bir vüsətli [geniş] yer əllərinə keçirəcəklərdir.

Simyons deyir ki: Bundan əlavə, almanlar Rusiya sahillərinə də sahib olacaqdılar. Müttəfiqlər Rusiya işlərindən vaz keçdilər. Onlar Böyükadada şura şüarını meydana qoydular. Bu da o deməkdir ki, Müttəfiqlər Şura Hökumətini qəbulla bir çox yerləri almanlara açıq buraxdılar. Almaniyada Rusiyanın irticakar üzvlərini başına cəm edib, sülh zamanı Rusiyanın bütün ticarətini əlinə alacaqdır. O Rusiya üzvləri ki, Müttəfiqlərə müraciət edib, bolşeviklərdən xilas edilmələrini onlardan gözləyirdilər. Onlar üçün şimdi Almaniyanın ağışına atılmaqdan başqa heç bir çarə yoxdur.

Simyonsun bu bəyanatı zinhar [qətiyyətlə] mübaliğə deyil, əsl həqiqətdir. Hərgah, almanların fəvqəda zikr edilən [yuxarıda deyilən] təbliğatı müvəffəqiyyətli olarsa, o zaman biz müharibəni

uduzub, birinci müzəffər Almaniyaya olacaqdır və Almaniyaya bütün Rusiyanı özünə mükafat olaraq Şərqi siyasətində də bəxtiyar olacaqdır.

Almaniyada Paris Konfransına öylə töhfə hazırlayır ki, necə ki, Napoleon Vyana Konfransına hazırlamışdı.

Almaniyada ordu

Berlinə gəlmiş olan fransız müxbiri yazır:

Almaniyada hal-hazırda qayət ciddi surətdə yeni güclü ordu təşkil edilir. Berlində külli tanklar, zirehli avtomobillər, bomba atan makinalar vardır. Onlar Berlində asudəliyi saxlamaq üçündür. Ordunun cavan üzvləri hələ də silah altındadırlar. Sülh vaxtında olan bütün hərbi müəssisələr müstəqilən öz işlərini görürlər. Digər tərəfdən dövləti hər növ afətdən xilas və gələcəkdə Polşa ilə müharibə təqdirində müqabilə durmaq üçün külli könüllü dəstələri təşkil edilir. Almaniyada qəzetələrində hər gün müxtəlif elanlar nəşr edilərək afşerlər, əsgərlər könüllü orduya dəvət edilirlər. Forqun könüllü dəstələri, Qvardiya korpusu, Hindenburg alayları və sairə təşkil edilir. Əsgərlikdən azad edilən şəxslər böyük maaşla külli surətdə bu dəstələrə yazılırlar. Böyləliklə, nemeslər öylə bir qüvvəli müqtədir ordu təşkil edirlər ki, həqiqətən gələcəkdə almanların inadını müdafiə edə biləcəklərdir.

Krım

Üç gün bundan əvvəl Krımdan Batuma gələnlərin rəvayətinə görə Sevastopol, Feodosiya və Kerçdə əhval ümumən yaxşıdır. Krım hökuməti Sevastopol-

dadır. Müttəfiqlər və rus məmurları bu iskləllərin [limanların] əllərində qalmasına var qüvvələri ilə çalışırlar. Əhali arasında olan həyəcanı da inkar etmək olmaz.

Sevastopoldan Novorossiyskə əzimet edən [yola düşən] "Rion" paroxodunda cəhənnəm makinası partlayıb 70 nəfər sənişini öldürüb və yaralamışdır.

Qaqranın işğalına dair

Batumdən Qaqraya iki paroxod rəngli qoşunlar göndərilmişdir. Bu münasibətlə şayiat [şayiələr] dövran edir ki, ingilislər Könüllü və gürcü müharibəsinə qatışmaq fikrindədirlər.

Novorossiyskdə ciddi surətdə səfərbərlik elan edilir. Buraya gələnlərin həpsini silahlandırılıb cəbhəyə göndərilir. Bugünlərdə cavanlar da səfərbərliyə alınacaqlardır.

DAĞISTAN ƏHVALI

Təkbiz

(Rəsmi)

Azərbaycan Hökuməti nəzdində olan Dağıstan siyasi nümayəndəsi Əlixan Kantemir Dağıstan Hökuməti rəisi Kotsevdən aşağıdakı məzmununda rəsmi bir məktub almışdır:

"Yedinaya Rossiya" qəzetəsində "Dərbənd" ünvanlı yazılan məqalə münasibətlə icra edilən təhqiqatdan sonra aşkar olmuşdur ki, həman məqalədə hökumətsizlik, mədənlərin dağıdılması, iş görülmək mümkün olmaması, qarətçilik və qeyri bu kimi hadisələr haqqında yazılmış əhvalat Dağıstan Höku-

məti zamanında deyil, bəlkə bolşeviklərin və biçeraxovların həman rayonda olduqları vaxt baş vermişdir. Qarətçilik ancaq o zaman olmuşdur. İndi isə mühafizə vardır ki, iş görməyə də imkan verir. Dərbənd rayonunda xırda oğurluqlar və cinayətlər olursa da, onların əleyhinə tədbirlər görülmüşdür. Dağıstanda quldurluq və oğurluq özgə yerlərə nisbət azdır.

Baş nazir: Kotsev

Çeçenistan və Denikin

Aprelin 13-də Şali kəndində çeçen əhalisinin fəvqəladə ictimiası [yığıncığı] vaqe olub, Qroznıda olan konfransda Denikin ilə münasibət qət edilməsi [münasibətlərin kəsilməsi] münasibətlə əhvali-hazirə haqqında müzakirədən sonra böylə bir qətnamə çıxarılmışdır:

1) Dağıstan Cümhuriyyətinin hürriyyət və istiqlaliyyətini axırıncı qətrə qana qədər mühafizə etmək.

2) Silah daşımağa müqtədir kişilərin hamısını əsgərliyə dəvət etmək.

3) Hər külfətdən ancaq bir adam külfəti saxlamaq üçün azad edilir. Hər bir kənd camaatı öz əsgərlərini ərzaqdan təmin etməlidir.

4) Dağıstan hökumətinin hər bir əmrinə, binagüzarlığına [sərəncamına] bilatəmmül [müzakirə etmədən] əməl etməlidir.

5) Qroznıya və düşmən tərəfindən işğal edilən yerlərə ərzaq aparılması qadağan olunur.

6) Bu qətnaməni xələdar edənlər [pozanlar] Dağıstan millətlərinin düşməni ədd [hesab] edilib və xainlər kimi qanundan xaric elan edilirlər.

Kabardada və Osetiyada

Lyaxov tərəfindən əsgərliyə alınmış kabardinlər və osetinlərin hamısı qaçmışlardır. Kabardada və Osetiyada vəqə olan ictimalarda [yığıncılarda] ancaq Dağıstan Hökumətinə tabe olunması tələb edilir.

Tersk kazakları və Denikin

Tersk kazakları qan tökülməsinin ağır nəticələrini nəzərə alıb, dağıstanlılar əleyhinə müharibə etməkdən imtina ilə böyük dəstələrlə cəbhədən qaçırlar.

Dağıstan Parlamanı və Denikin

Dağıstan Parlamanının aprelin 7-də vəqə olan iclasında Denikin məsələsi haqqında böylə bir qətnamə qəbul edilmişdir:

Könüllü ordu ilə saziş hüsulə gətirmək qəsdə ilə müzakirətdə bulunmaqdan ötrü aşağıdakı əsaslar üzərinə heyət göndərilsin:

1) Bilatəxir [dərhal] Dağıstan Cümhuriyyəti Könüllü ordu dəstələrindən təmizlənilib dağıstanlılarla məskun işğal edilən yerlər Dağıstan Hökumətinə qaytarılsın.

2) Dağıstan Cümhuriyyəti daxilində Könüllü ordu tərəfindən bərpa edilən əsgəri və mülki administriyasiya yığışdırılsın.

3) Könüllü ordu tərəfindən əsgərliyə alınan Dağıstan əsgəri dəstələri evlərinə buraxılsın.

4) Rusiya işlərinə qarışmaq qəsdə ilə Könüllü ordu ilə bərabər hər cür çıxışlardan imtina etməli.

5) Lyaxov tərəfindən təşkil edilən Dağıstan millətləri ictimalarında Dağıstan

Hökumətinin razılığı və xəbəri olmadan iştirak etməmək və bu cür ictimalar tərtibi əleyhinə protesto etmək.

Dağıstanlılar və Kuban Radası

Kuban Hökuməti sədri Dağıstan hökumətinə bir teleqraf göndərib Cənubi hökumət təşkilatlarının konfederasiya məsələsini müzakirə etməkdən ötrü mayın 18-də Yekaterinodarda vəqə olacaq konfransa üç nəfər nümayəndə göndərilməsinə xəbər vermişdir. Verilən xəbərlərə görə, Dağıstan hökuməti bu dəvətin cavabını Qafqaziya cümhuriyyətlərinin ümumi arzusu ilə əlaqədar tutur.

Dağıstanlılarla Könüllü ordu müharibəsi

Qroznı Konfransında münasibət qət edilməsinə görə dağıstanlılarla Könüllü ordu arasında aprelin 16-da müharibə hərəkəti təzələnmişdir. Düşmən bütün cəbhədə geri əyləşdirilmişdir.

Zaqafqaziya Konfransında Dağıstan heyəti

Tiflisdə Zaqafqaziya Cümhuriyyətləri Konfransında iştirak etməkdən ötrü Dağıstan Hökuməti tərəfindən Penzulayev, Butayev və Kantemir vəkil edilmişlərdir. Dəmiryol hərəkəti başlanan kimi bu nümayəndələr yola düşəcəklər.

Dağıstan dəmiryolunda tətıl

Neçə gündür ki, Dağıstan dəmiryolunda tətıl başlanmışdır.

Dağıstan siyasi nümayəndəsi Əlixan Kantemir hökumət rəisi Kotsevdən aprelin 24-də böylə bir kağız almışdır:

Dəmiryol qulluqçularının noyabrın 1-

dən öz məvaciblərinin Azərbaycan dəmiryol qulluqçuları məvacibi qədər artırılması haqqında təqdim etdikləri tələb-naməyə hökumət müsbət cavab vermişdir.

1918-ci il yanvarın 1-dən noyabra qədər Moskva dekreti üzrə para verilməsi tələbi rədd edilmişdir. Qalan mədələr isə qəbul edilmişdir. Bu şərait bu gün dəmiryol qulluqçularının ümumi ictimalarında [yığıncığında] müzakirə edilir.

Dağıstan dəmiryol tətlini bərtərəf etməkdən [aradan qaldırmaqdan] ötrü Bakı Kəsbkarlar [Həmkarlar] İttifaqı Şurası tərəfindən Dərbəndə və Teymurxanşuraya üç nəfər nümayəndə azim olur [yola düşür]. Dağıstan Hökuməti ilə dəmiryol fəhlələri arasında olacaq saziş əsasları aşkar edilmişdir, məzkur [deyilən] nümayəndələr varid olduqdan [çatdıqdan] sonra elan ediləcəkdir. Yəqin olar ki, dəmiryol tətili sabah bərtərəf edilsin.

CÜMƏ GÜNKÜ MÜHÜM XƏBƏRLƏR

Srağagün seyri-səfain [gəmiçilik] cəmiyyətlərindən bəzilərinə xəbər verilmişdir ki, Hacı-Tərxan kazaklar tərəfindən işğal edilmişdir. Rəvayətə görə, Hacı-Tərxanı Kalmık səhrası tərəfindən hücum edən Krım Gireyin dəstəsi ilə Ural kazakları almışlardır. Bir şeyə var ki, bolşeviklər şəhəri davasız təslim etmiş, fəqət çıxarkən yandırmışlardır. Şəhər hələ də yanmaqdadır.

Yalandır

İngiltərə komandanlığından aldığımız

mövsub [etibarlı] xəbərlərə görə, Hacı-Tərxan heç kəs tərəfindən işğal edilməmişdir. Bir neçə gün bundan əqdəm [qabaq] yapılmış hava kəşfiyyatı göstərmişdir ki, Hacı-Tərxanda bolşeviklərdir. Reyddə isə bolşevik gəmiləri durmuşdur.

Müdafiə ittifaqı

Amerikanın Fransa və İngiltərə ilə müdafiə ittifaqı bağladığı haqqındakı şayiələr təyid [təsdiq] olunurlar. Fransa, İngiltərə və Amerika heyətləri əzasından heç birisi bu xüsusda bir söz belə söyləməyirlər. Fransa mətbuatı birdən-birə gözlənmədiyi halda dilini dəyişərək Amerikanın ümum [bütün] layihələrini təsvib edir [bəyənilir].

Səlahiyyətdar vəkillərdən birisi deyir ki, bu ittifaq fransızların Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] layihəsini qəbul etmələri bahasına əmələ gəlmişdir. Fəqət həman vəkil bu işdə böyük bir zəiflik təzahür etdiyini göstərir. Çünki, Cəmiyyəti-Əqvam güclü olsa, müdafiə ittifaqına lüzum qalmaz. İttifaq lazım isə, Cəmiyyəti-Əqvamın qiyməti qalmaz; xüsusi müttəfiqi bulunmayan bir çox millətlər üçündür.

Qafqaziya haqqında Çörçilin bəyanatı

İngiltərə Hərbiyyə naziri Çörçil Avam Kerasında mükəlləfiyyəti-əsgəriyyə [hərbi mükəlləfiyyət] qanunundan bəhs edərkən demişdir ki:

“İşğal ordusunun məsarif smetası 133 milyona yetişir. Almaniyadan alınacaq olan 80 milyon çıxıldıqdan sonra bu il işğal ordusunun məxaricində 2-3

qat ziyadə bir məbləğ alınacağı gözlənilir. Ağ dənizdən [Aralıq dənizindən] Bəhri-Xəzərədək bütün məsafə alov içindədir. Xırda dövlətlər böyük təhlükə altında dırlar və əgər kəndi qoşunumuzu geri çağırısaq, Avropada cərəyanı-həvadisə icrayı-təsirdən [hadisələrin gedişinə təsir etməkdən] aciz qalarız. İngiltərə qoşunları təqribən böylə təqsim ediləcəklərdir [paylaşdırılacaq]: İngiltərədə 170 min, Fransada 120 min, Reyndə 264 min, İtaliya və onunla həmhüdüdü yerlərdə 10 min. İtaliya ilə civarına bizim qoşunumuz hər iki tərəfin ricası ilə İtaliya ilə Cənubi Sloveniya arasındakı ixtilafı yatırmaq və qalxa biləcək binizamlıqların önünü almaq üçün göndərilmişlərdir. Heç bir yerdə əsgərlərimiz Qafqaziyadakı qədər insaniyyətə pərvəranə məqsədlərə xidmət etməyir. Hal-hazırda Qafqaziyada 75 min əsgərimiz var. Fəqət, ümidvar olmalıdır ki, tədricən bunların miqdarını əskiltmək mümkün olacaqdır. Hələlik bizim qoşunlarımız orada Sülh Konfransının qəti qərarınadək nizam və asayışı mühafizə üçün saxlanılır. Beynənnəhreyndə [Mesopotamiyada] 30 min və Şimali Rusiya ilə Sibiryada 20 min əsgərimiz var. 859 min nəfərdən ibarət işğal ordumuzun 208 mini qeyri-hərbiyədir.”

Çörçil qeyd edir ki:

“İngiltərə əsgər və generalları haqqında hər nə desələr də, onlar hər bir məmləkətdə qanun və hüquq müdafiələri [müdafiəçiləri] olmaq üzrə məmuldurlar [arzu ediləndirlər]. Filhəqiqə [doğrudan da], kontrolu altında Misir nəşvü-nüma [tərəqqi] edən Britaniya ordusu heç vaxt əsgəri [hərbi] olmayıb, həmişə idareyi-mülkiyyə [mülki idarə] olmuşdur. Doğ-

rudur, müharibə vaxtı fəvqəladə tədbirlər ittixaz edilmişdir [tədbirlər görülmüşdür]. Fəqət məmləkət həmişə idareyi-mülkiyyə tərəfindən idarə olunmuşdur.”

Vüsuqüddövlə haqqında

Srağagün İrandan Bakıya gələn bir çox mötəbər şəxslərin dediyinə görə, bu günlərdə Tehrandə İran Rəisi-vükəlası [Baş naziri] və İran mürtəcelərindən Vüsuqüddövlə qətl edilmişdir. Vüsuqüddövlə ilə bərabər birinci müavinlərindən olan sabiq Məclisi-Məbusan əzası [üzvü] məşhur sərdar Mənsur dəxi qətl edilmişdir. Qatillər fərar eyləmişlərdir. Qəti surətdə bu xəbərin dərəcəyi-səhhəti [doğruluq dərəcəsi] və təfsilat məlum deyildir.

Delbruk – Sevastopolda Müttəfiq qoşunları arasında həyəcan davam edir. Fransız generalı Amet ingilis paroxoduna köçmüşdür. Yunan qoşunları içində qarğışlıq vardır. Hindistan qoşunları hakəza [həmçinin] intizamı pozaraq əhaliyə təcavüz və qarət edirlər. İnqilab komitəsi təşkil edilmişdir. Sevastopol qalaları çıxışa hazırlanırlar. Şəhəri mühasirə edən Qırmızı qoşunlar mütarikənin intəhasını [atəşkəsin bitməsinə] gözləyirlər.

Müsəlman əməllərinin tələbi

N – Əski ordunun ştabı İdilboyu kənarlarının altında olması müsəlman əhəlinin inqilab hərəkatına səbəbiyyət vermişdir. Alakozov zavodunun müsəlman əməlləri rus və beynəlmiləl əks-inqilabçılarla müharibə etməyə hazır dırlar, əsgərlikdən qaçanlarla amansız mübarizəni tələb edir. Müsəlmanlar Müttə-

fiqlərin cahangiranə [imperialist] siyasətlərinə qarşı mübarizə və Kazan və İdilboyunu Kolçak təcavüzündən xilas etmək üçün Qırmızı qoşun təşkilinə dəvət edirlər. Türkiyədə inqilab başlanması xəbəri bir qədər də onları ruhlandırmışdır. Müsəlmanlar Qırmızı alaylara yazılırlar.

Paris – Saar hövzəsindən yeni bir dövlət təşkil edilir. Bu dövlət Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] himayəsi altında olacaqdır. Kömür istehsalatı fransızlara yetişəcəyi kimi, ümuri-idarə [idarəçilik işləri] də fransızların əlində olacaqdır. Almaniya Reyn qoşunlarının məaşı üçün 586 milyon mark pul vermişdir. Fəqət təvəqqe eyləmişdir ki, bu məbləğ bir qədər əskilsin.

AZƏRBAYCAN HAQQINDA TARİXİ, ƏDƏBİ VƏ SİYASİ MƏLUMAT

(keçən nömrələrdən məbə'd*)

Bədxahlarımızın, düşmənlərimizin xətalı hərəkatları nəinki biz Azərbaycan türklərinə məşəqqət vermiş, bəlkə imdadımıza çağırılmış Türk Ordusunun da irəli yerləşməsinə çox əngəl çıxarmışdır.

Türklər Kürdəmir stasyonundan başlayıb Bakıya doğru qədəm-qədəm ölkəmizi xilas edirdilər. Yayın hərərətli günləri altında Muğanın ilan mələyən susuz səhrələrində canını fəda edən qəhrəman Türk Ordusu hər bir cəfaya davam edib

*İbtidasi [əvvəli] 146, 148, 152, 162 və 164-ncü nömrələrdə.

axırda sentyabr ayının 15-ci günündə sübh zamanı Azərbaycanın paytaxtı olan Bakını hərbi ilə zəbt etdilər və arxaları ilə Azərbaycan Hökuməti Gəncədən böyük şadlıqla Bakıya azim oldular [yola düşdülər].

Türklərin Azərbaycana gəlib iğtişaşın yatırılmasına etdikləri fədakarlığa və yaratdıqları nizam və qaydaya və istiqlaliliyyətə bir tək türk azərbaycanlıları şad olmadılar, bəlkə, qeyri millətlər də məmnun qaldılar.

İnsaf üzrə türklərin heç bir vaxtda gərək bu yaxşıqlarını yaddan çıxartmasınlar. Amma çifayda insan övladı nəməkbəhəramdır [nankordur]. Quyuğu qarını arasından qurtarandan sonra nə qarını tanıyır, nə də qurtararı. Türk Ordusu iğtişaşı yatırmaqda Azərbaycandakı yövmiyyə [gündəlik] adam öldürmək və quldurluğu bilmərrə kökündən qət etdi [kəsdi] və eyni zamanda Azərbaycanın istiqlaliliyyətini möhkəmləşdirdi. Asayiş və asudəlik bərpə olunduqda dərhal bütün ictimai və hökuməti idarələr, dəmiryollar, postalar, məhkəmələr və sairələri işləməyə başladılar. Əsl nizam hökumətin paytaxtımızda iqamət etdiyindən [yerləşdikdən] sonra quruldu. Bu vaxtdan sonra hökumət məmuriyyətləri qaydaya salındı. Mahal və əyalət məhkəmələrinə lazımi əhəmiyyət verildi. Məmləkət qanun və ədalət üzrə idarələnməyə başladı. Məmləkətin bütün hər nöqtəsində həyat və hərəkat oldu. Məgər bir Qarabağdakı Andranikin təhtikomandasında [komandanlığı altında] erməni dəstələri tərəfindən mühasirəyə alınıb böyük xəsarət verməklə müsəlmanların kəndlərdə xırda və körpə uşaqlarına kimi qılıncdan keçirdilər.

Bu quldur dəstəsi türklər ilə ingilislər arasında əqd edilən əhdnaməyə [bağlanan sazişə] görə türklərin buradan getmələrindən sonra artıq şiddət edib, məzlum və biçarə müsəlmanların qanlarının tökülməsinə səbəb olmuşdur. Fəqət hökumət səbir ilə türklərdən sonra buraya gələn Müttəfiq dövlətlərin erməni quldur dəstələrinin bu həyasızlığı barəsində edəcəkləri tədbiri gözləyirdi. Vaxt keçirdi, fəqət bu həyasızlıq ortadan götürülməyib davam edirdi. Bu cəhətdən Şurayi-Vüzərə [Nazirlər Kabineti] yanvar ayının 15-də 1919-cu sənədə öz iclasında Qarabağ mahalı üçün bir general-qubernatorluq mənəbi müqərrər etdi [qərarlaşdırdı] və Xosrov bəy Sultanov general-qubernator təyin olundu.

Türklərin nə qədər başları Bakının alınması ilə məşğul idi, Andranik, vaxtında fürsət tapıb Qarabağda müsəlmanlara rəva gördüğü zülmü icra etdi. Mühasirəyə alınmış Qarabağ müsəlmanlarının əhvalı o qədər fənalalmışdı ki, hətta o binəvalara şirin su içməyi haram etmişdi. Bu səbəbdən müsəlmanlar azuqəsizliklə bərabər şor su içib yay fəslə zindəganlıq edirmişlər [yaşayırmış]. Türklər Bakını aldıqdan sonra bütün diqqətlərini Qarabağa sərf edib oranı mühasirədən xilas etdilər. Türklər Qarabağ və Zəngəzur mahallarını daha tez xilas edərdilər, fəqət Müttəfiq ordunun buraya gəlməsi türklərə Qarabağ mahalını büsbütün xilas etməyə qoymadı.

General Tomsonun komandası altında paytaxtımıza varid olmuş [gəlmiş] Müttəfiq ordu namından Andranikə Qarabağa bu məzmununda bir teleqraf göndərildi:

“Verilən məlumata görə, ermənilər Qarabağda müsəlmanlara qarşı bəd hərəkətlər və zülmələr icra edirlər. Mən Müttəfiq ordunun nümayəndəsi sifəti ilə məlum edirəm ki, ermənilərə söyləyəsiz öz yerlərində rahat oturub bini-zamlıqlar eyləməsinlər. Əgər mənim bu hökmümə əməl etməyib də genə bini-zamlıqlar görülsə, o zaman bütün məsuliyyət şəxsən sizin öhdənizə düşəcəkdir. Xahiş edirəm, bu teleqram sizə vüsul olduqda cavabını məlum edəsiniz. General Tomson”

Müttəfiq ordunun nümayəndələri türklərə Azərbaycandan getməyi elan etdilər və Azərbaycanda asayiş və əmin-amanlığı öz öhdələrinə götürdülər. Türk ordusunun çəkilməyindən sonra qərbdə yaşayan müsəlmanların əhvaları fənalalmışa üz qoydu. Axırncı Batum əhdnaməsinə görə vaxtilə Türkiyədən zorla dərtilib alınmış olan Batum, Qars və Ərdahan nahiyələri genə türklərə qaytarılmışdı. Fəqət Müttəfiqlərlə bağlanan sülh əhdnaməsinə görə türklər bittamam [bütövlükdə] Qafqazıyanı tərkməyə məcbur və 1914-cü sənədəki sərhdədlərində bərqərar oldular. Türklər tərəfindən boşlanan həmin bu müsəlman yerlərinə dərhal bir tərəfdən gürçülərin, digər tərəfdən ermənilərin iştahası artıqlaşdı. Qoy gürcülər və ermənilər bilsinlər ki, o yerlər sahibsiz deyildir ki, onlar oranı rahat zəbt edə bilsinlər. O yerlərin birinci sahibi və təyini-müqəddərat hüququ üzrə həman o yerlərin yerli xalqı türkləridir.

Türklər Azərbaycandakı iğtişaşın yandırılması ilə tarixdə mühüm bir səhifə tutdular. Türk Ordusu paytaxtımıza daxil

olanda bir para kürdlərlə başıpozuqlar yerli əhalinin pis adamları ilə mart ayının qisasını almağı fikirlərində qoyub, başladılar ermənilərdən öldürməyə və qərarət eyləməyə. Həman saat o nəcib Nuri paşa həzrətlərinin hökmünə görə bu fitnənin qabağını almaqdan ötrü yüz nəfərdən ziyadə öz müsəlmanlarının asılmasına hökm verdilər və icra etdilər. Türk komandası iğtişaş salanların gözələrini qorxuzmaq üçün hər bir asılmış şəxsin üstünə eylədiyi əməli kağıza yazıb yapışdırdılar. Və bu növ ilə türklər az bir zamanda bütün cinayətlərin, oğurluqların qabağına möhkəm bir sədd çəkдилər və xalqa, asayiş sevənlərə azad nəfəs çəkmək mümkün oldu. Mart və sentyabr hadisələri Bakının ticarət və sair əhvalına öylə bir ağır zərbə vurmuşdur ki, düzəlməyinə daha bir çox vaxt istər. Bakı alındıqdan sonra Azərbaycan Məclisi-Müəssisənə dəvəti üçün hazırlıqlar görəcək komisiyonun işə başlaması mümkün olurdu.

Dörd aydan tez çağır[ıl]a bilməyən Məclisi-Müəssisən əvəzində məmləkəti məclissiz qoymamaqdan ötrü noyabr ayının 16-da 1918-ci sənədə köhnə Milli Şura, sabiq siyahıları üzrə çağırılıb bütün əzasını [üzvlərini] 130 nəfərə qədər artırmaq ixtiyarı verildi. Doğrudan noyabrın 16-da açılmış həmin bu məclis böyük qorxu altında olub birinci dəfədir ki, böylə bir məclisin dəvəti mümkün görülmüşdü. Məclisin müvəqqəti sədri Məhəmməd Əmin Rəsulzadə siyasi, ictimai əhvalımız xüsusunda əvvəlcə nitq söylədi, sonra Heyəti-Vükəla rəisi [Baş nazir] Xan Xoyski cənabları keçirdiyimiz əhvali-siyasiyyə xüsusunda lazımi bəyanat verdi.

Noyabr ayının əvvəllərində 1918-ci sənədə Şurayi-Milli açılmadan qabaq Azərbaycan hökuməti Amerika Cümhuriyyəsinin rəisi Vilson cənablarına bu məzmununda bir teleqraf göndərdi:

“Cahan müharibəsinin yanğınlı və heybətli tufanı ki, onun gətirdiyi fəlakət və xəsarət artıq bəşəriyyəti cana gətirmiş, tökülən qanların sel kimi axdığı zamanda siz özünüza insaniyyət və bəşəriyyət naminə hərəkət verib sülh və müsəlimət [asayiş] baydağını əldə tutub bütün mövcud qüvvənlə qan tökənlərə, fəlakət edənlərə artıq sülh və müsəlimət zamanının və bilümmum [ümumiyyətlə] bütün mübahisəli məsələlərin ancaq sülhlə həll olunacağı[nı] uca avaz ilə qulaqlarına yetişdirdiniz. Sizin göstərdiyiniz mərhəmətdən cəhənnəmnümun [cəhənnəm kimi] atəş yağdıran makinaların və topların gurultusu kəsildi. İnsanların məhvinə icad edilən silahları əridib rəncbər kotanları yenidən qayrılmasına vaxt yetişmişdir. Tarixi dəqiqələrdə ki insaniyyət namına qalxıb insanı onun məhvinə hazırlanılan bələlardan müdafiə və mühafizə etmək üçün, həm də xırda və balaca millətlərin hüququnu gözləyib onları cahangirlərin istibdad pəncəsindən xilas etmək niyyəti ilə meydana çıxdınız və cümlə cahana mürüvvət və rafət [lütf, mehribanlıq] nə olduğunu eşitdirdiyiniz anda Qafqaziyada mövcud üç milyona qədər Azərbaycan türk xalqı ki, Cahan müharibəsinin hər bir fəlakətindən çıxmış, eyni zamanda Müttəfiq ordu ilə bərabər Karpat dağlarına qədər rəşidənə qanlarını tökmüşlər, indi istiqlalıyyət arzusu ilə müstəqil bir dövlət təşkil etmişlərdir. Bizim cavan Azərbay-

can Cümhuriyyəimizin binası əhalisinin bilafərqi-[millət] və məzhəb rızası ilə [millət və məzhəb fərqi olmadan bütün əhalisinin razılığı ilə] ədalət və müsəvat üzrə mayısın 28-ndə 1918 sənədə qoyulmuşdur.

Azərbaycan Hökuməti, əhalisinə bütün siyasi, ictimai ixtiyaratı bəxş etmiş və bilümmü sayını mədəniyyət, insanıyyət yoluna verməklə məmləkətdə ticarətin və sair mədəni işlərin davamına çalışır. Azərbaycan Cümhuriyyəsinin qaydalarını bilmək üçün həm də bu cümhuriyyətin gətirdiyi yolunu dürüst və doğrucasına dərk etməyə, mədəni hökumətlərin nümayəndələri şahid ola bilər.

Azərbaycan Cümhuriyyəsi də isbat etmiş ki, o da qeyri [başqa] mədəni, müstəqil millətlər kimi müstəqilcə yaşamağa müstəhəqq [haqqı çatan], qadir və qabildir. Ancaq rəsmiyyət üçün onun istiqlalıyyətinin və hüququnun qeyri müəzzəm millətlər [digər böyük millətlər] tərəfindən qəbulu arzu olunur. Və qeyri millətlərlə əlaqeyi-mədəniyyəni düzəldib yaşayacaqdır. Cümlə müəzzəm Avropa millətlərinə rücu [müraciət] etməkdən əvvəl cavan Azərbaycan Cümhuriyyəsi əvvəlcə sizin alicənab şəxsiyyətinizə – ki xırda millətlərin hüququnu müdafiə etməyə sizin cənablarınız qalxmışdır – müraciət edib də sizdən onun istiqlalıyyətini təsdiq etdirməyi və bütün millətlər üçün etiraf etmiş olduğunuz müstəqil yaşayış hüququndan istifadə etdikdə qarşımıza çıxacaq maneələri rəf və dəf etməkdə [aradan qaldırmaqda və uzaqlaşdırmaqda] millətimiz sizdən ali müzahirət [dəstək] gözləyir.

Heyəti-Vükəla rəisi: Fətəli xan Xoyski

Xariciyyə naziri vəzifəsini ifa edən:
Adil xan Ziyadxan”

Noyabr ayının 17-də 1918-ci sənədə Azərbaycan paytaxtında böyük bir əhvalat vəqə oldu. Böylə ki, həmin bu gündə bizim paytaxtımıza müttəfiq ingilis, Amerika və Fransa ordusu başda general Tomson komandan olmaqla varid [daxil] oldu. Məlum olduğu üzrə, Ənzəlindəki Müttəfiq ordusu nümayəndələri Bakıdakı Türk komandasına Türkiyə ilə bağlanan əhdnaməyə görə türklərin Bakıdan çəkilib getməli olduqları barəsində bir teleqram göndərmişlərdir. Bu əhvalat məlum olduğdan sonra Azərbaycan Hökuməti tərəfindən general Tomson ilə zəbanən [dillə; üz-üzə] danışıqdan ötrü məşhur ədib və mühərrir Əhməd bəy Ağayev, hazırkı Rəisivükəla Nəsim bəy Yusifbəyli və Məclisi-Məbusan əzasından [üzvlərindən] Musa bəy Rəfiyevdən ibarət bir heyət Ənzəliyə göndərildi. Danışq əsnasında Azərbaycan nümayəndələri Müttəfiq nümayəndələrinə Azərbaycandakı idarə və bütün işlərin Azərbaycan hökuməti əlində olduğunu, eyni zamanda bu hökumətin Müttəfiqlər tərəfindən tanınmalarını və arada yanlışlıq və ixtilaf çıxmaq üçün onlara lazımi əhvalı bildirmişlərdir.

Noyabr ayının 16-da Ənzəlindəki nümayəndələrimizdən bu məzmununda bir teleqram vüsul oldu [gəlib çatdı]:

“Müttəfiq ordular nümayəndəsi Azərbaycan Hökuməti ilə əlaqədə bulunmaq istəyirlər. Bütün siyasi, ictimai idarələr və təşkilatlar öz qaydasında qalacaqlar. Tək-cə Bakıda Tomson general-qubernator vəzifəsində olacaq və Bakı polis

işlərinin üstündə ingilislərdən bir nəfər olacaqdır.”

Bu teleqramı aldıqdan sonra hökumətimiz dərhal Ənzəliyə bu məzmununda bir cavabi teleqram göndərmişdir:

“Müttəfiq ordunun Baş komandanı Tomson cənablarına.

Azərbaycan Hökuməti tərəfindən sizin komandanız altında Bakıya gəlməyə Müttəfiq orduya mane yoxdur. Hökumət əmindir ki, Müttəfiq ordunun Azərbaycana gəlməsi Azərbaycanın Hökuməti daxili işlərinə qarışmamaq surətdə istiqlalıyyətimizə və məmləkətimizin tamamiyyətinə xəta toxunmaz. Hökumət genə ümid edir ki, nümayəndələrimizlə edilən danışıqdan sonra bir daha şəxsi görüşməklə əlaqəmiz və münasibətimiz daha da aydın olacaq. Azərbaycan Hökuməti tərəfindən gələcək ordu üçün lazımi tədarük görülməkdədir.”

Cavabında general Tomson bu məzmununda bir teleqram göndərmişdi:

“Azərbaycan Cümhuriyyəsi rəisinə.

Mənə göndərdiyiniz teleqrama təşəkkür edirəm. Eyni zamanda ümidvaram ki, göstərdiyiniz yol ilə müttəhidən [birgə] hərəkət edər isək, hər iki tərəfin ehtiramına və əlaqəsinə səbəb olacaqdır.

General Tomson”

General Tomsonun axırıncı teleqrammasının məzmunu, yəni Azərbaycan Cümhuriyyəsi rəisinə general Tomson müraciət etdikdə işlətdiyi sözlərdən – və göstəriləcək yol ilə hərəkət edəcəklər və bu hərəkətdən əlaqənin gözəlləşməsi, Müttəfiq ordunun buraya gəlməsini gözleməklə onların burada tutacaqları mövqə türklərin tutuğu mövqə olacaqdır – zahir də oldu.

Noyabrın 17-sində dəniz üzündə cənub səmtində gəmilər görünməkdə oldu və saat 2-də general Tomsonun xüsusi vaporu “Qafqaz-Merkuri” körpüsünə yanaşdı. Hökumət məni və Daxiliyyə naziri Behbud xan Cavanşiri Müttəfiq dövlətlər nümayəndələrinin paytaxtımıza gəldikləri münasibətilə təbrik etməyə göndərmişdi. Mənim təbrik sözlərim bu idi:

“Azərbaycan Hökuməti tərəfindən mən Xariciyyə naziri vəzifəsini ifa edən, sizi pişvaz etməyə vəkil edildim. Bu surətlə Müttəfiq ordunun Baş komandanı və nümayəndəsi sifəti ilə paytaxtımıza vürudunuzu hökumət tərəfindən təbrik edirəm. Cahan müharibəsi nəticəsində millətlərin bir-birindən ayrı düşdüyündən, eyni zamanda qan içində qarq olmuş halda yenə təzə işıqlı bir aləm açılması aşkardır. Cavan Azərbaycan türk xalqı Cahan müharibəsinin fəlakətindən xilas olub əbədi qanuni və müstəqil səltənət həyatına qədəm qoyur. Bizim millətimiz əmindir və ümid edir ki, onların Avropa və Amerika mədəni qardaşları insanıyyətin təriqətini [yolunu] nəzərə alıb, mədəni ailələrinə daxil etməkdən baş qaçırmayacaqlar.”

Sonra generalı Daxiliyyə naziri, Bələdiyyə İdarəsinin rəisi müavini və sair təşkilat nümayəndələri təbrik etdilər. Təbrik nitqimə cavabən general Tomson belə söylədi:

“Cahan müharibəsinin axıra yetişməsinə görə sizi təbrik edirəm və sizə məlum edirəm ki, mən Müttəfiq ingilis, Amerika və Fransa müəzzəm [böyük] dövlətlərinin nümayəndəsi sifəti ilə komandam altındakı ordu ilə buraya gəlməkdən məqsədim Türkiyə ilə əqd et-

diyimiz sülhnaməyə görə buranı sülh və müsalimət [asayış] qaydası ilə saxlamaqdır. Və sizin daxili işlərinizə nə indiki zamanda və nə də gələcəkdə əbədən [əsla] müdaxilə etmək qəsdində deyiliz. Mən ümid edirəm ki, bir yerdə işləməklə göz-lədiyimiz məqsəd əldə olacaqdır.”

(yənə var)

Adil xan Ziyadxan

Ədəbi sütunlar

QÜRBƏT ELLƏRDƏ YADİ-VƏTƏN*

(“Karpət” xatirələrindən...)

- 3 -

Qürbət ellər, əgərçi oldu yerim,
Sənə aid bütün düşüncələrim.
Ey məni bəsləyən çəmənzarım,
Ey xəyalı rəfiqi-əfkarım,
Karpət üstündəyəm, könül səndə
Tairi-dil o gülşən üstündə.
Sən yuvam, laneyi-həyatımsan,
Bağzari-tərənnümatımsan
Məni şair doğan anam səndə,
Əbədiyyət məzarı sinəndə.
Çox uzaq olsa da bu tən səndən,
Könlüm ayrılmayı, vətən, səndən.
Dostlar səndə, səndə yaranım,
Ey mənim aşiyani-zışanım!
Sənsən öz oğlunu qucaqda tutan,
Bəsləmək üçün əkməyin yaratan!
Və açan süfrəni həyatı üçün,

*Bu əş'arın [şeyrin] əvvəlləri keçmiş nömrələrində dərc edilmişdir.

Qucağın son yeri məmatı üçün.
Ey xəzanı gözümdə fəslə-bahar!
Ən gözəl torpaq, ey sevimli diyar!
Sən kitabı-türab içində nəsən?
Ey gözəl parça, qit'eyi-əhsən!
Hüsnlər qaynayır zəminindən,
Mənbeyi-hüsnən a şanlı vətən!
Dağların ziqürur, pürəzəmət
Eyləyir ərz çöhrə vü qamət.
Yüksələnlərdə var qüruri-vücu, h,
İstəyir adəm olsun, istəsə kuh.
Gözəlin, yüksəyin təbiətidir –
Kibr satmaq həmişə adətidir.
Sən də, ey kuhi-zişükuhi-vətən.
Həm gözəlsən və həm də yüksəksən.
Yaxışır cisminə böyük əzəmət.
Ey uca boylu, heykəli-qüdrət.
Çünki var səndə qaməti-bala,
Ziqürur olmağın deyil bica.
Ey vətən, ey zəmini-müstəsna!
Sən gözəlsən, fəqət ki, biz ə'ma.
Açılında üyuni-əhli-vətən,
Görəcəklər ki, sən nə dilbərsən.

Şəhər: Ensteri, 1916

Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi

**VÜKƏLA ŞURASINDA
[NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]**

- Rəisi-vükəlanın [Baş nazirin] Ticarət və Sənaye naziri müavini Tağı bəy Səfərəliyevin istefa verməsi haqqındakı təşəbbüsətinə dair məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Tağı bəy Səfərəliyevi öz vəzifəsindən ərizəsinə məbni [əsasən] azad etməli.

- Ticarət və Sənaye nazirinin müavin

təəyyünü [təyin edilməsi] haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Yusifəli Əliyevi Ticarət və Sənaye naziri müavinliyinə təyin etməli.

- Maarif nazirinin kitab almaq üçün para təxsis [ayrılması] haqqında məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Hökumət ixtiyarındakı 20 milyon fonddan Nəzarətə [Nazirliyə] kitab almaq üçün 18 min rublə buraxılsın.

- Rəisi-vükəlanın Bələdiyyə İdarəsinə faizsiz 35 milyon qərz [borc] vermək haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

1) Maliyyə nazirinə tapşırılsın ki, təcili surətdə Bələdiyyə İdarəsinə 10 milyonluq 5 faizli qərz layihəyi-qanuniyyəsi idxal etsin. İşbu qərz bu qayda üzrə verilməlidir: birinci, ikinci sənə üçər milyon, üçüncü sənədə isə qərzin bütün qalan hissəsi.

2) Bələdiyyə İdarəsinin maddətən fəna bir halda olduğundan dolayı ki, xidmətçilərə məvacib vermək üçün bələdiyyə pulu yoxdur, Parlaman qanun layihə[si]ni təsdiq edənə kimi Divani-Rəyasətin icazəsi ilə həman qərz hesabına üç milyon buraxılsın.

3) 35 milyonluq faizsiz qərz vermək məsələsi Maliyyə və İqtisadi Komissiyonuna verilsin.

- Ərazi naziri müavininin məzuniyyət istəməsi barəsindəki məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Ərazi nazirinə 12 günlük məzuniyyət verməli, nazir qayıdanadək onun vəzifəsini Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinə həvalə etməli.

- Ədliyyə nazirinin Nəzarət məxaricatından ötrü 50 min rublə buraxılması

haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Hökumət təhti-ixtiyarındakı 20 milyon fonddan Ədliyyə nazirinə 50.000 rublə buraxılsın. Fəqət məbləğ hökumətin 12 fevral qanunu mövcubincə [qanununa əsasən] xərc edilməlidir.

- Maarif nazirinin ünəs [qızlar üçün] Tutova gimnaziyasının əşyasını almaq üçün pul buraxılması haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Hökumət təhti-idarəsindəki 20 milyon fonddan Maarif Nəzarətinə gimnaziya əşyasını almaq üçün 120.000 rublə buraxılsın.

- Ərazi nazirinin Gürcüstan siyasi nümayəndəsinə Gürcüstana medniy korporos [mis-sulfat] və kükürd aparılması üçün izin vermək haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Gürcüstana fəqət [ancaq] 1500 put mal mübadiləsi əsası üzrə kükürd buraxılsın.

**NƏZARƏTLƏRDƏ
[NAZİRLİKLƏRDƏ]**

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] naziri Klenevski bütün nahiyə müfəttişlərinə işbu məzmununda təmimnamə [göstəriş] göndərmişdir:

Qaçqınları işləməyə alışdırmaq hal-hazırın ən birinci məqsədlərindən olduğu üçün məhəlli [yerli] qüvvələr bu yolda ciddən çalışmalıdırlar. Böylə olarsa, dövlət xəzinəsinin xərci işə yaramaz qaçqınlar üçün bir qədər də asan olacaqdır, zira bir çox təşkilatlara ehtiyac

vardır. Buna görə bütün müfəttişlər və başqa Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti müəssisələrindən rica edilir ki, işə yarar qaçqınlar üçün lazımı emalatxanalar və məhəlli iş müəssisələri güşad edilsin [açılsın].

Təmənamənin axırında nazir rica etmişdir ki, işbu məsələyə lazımcına fikir verilərək qaçqınları zəhmətə alıxdırmaq üçün lazımı tədabir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

- Məsai Nəzarəti dəftərxanası sabiq mülkündən Ticarət və Sənaye Nəzarəti mülkünə köçmüşdür.

YANDIRICI XƏBƏRLƏR

Hər gün yüzlərcə çılpaq, bənizi soluq Göyçə qaçqınlarının soqaqlarda səfil-səfil dolaşdıqları görülür. Bu günlərdə Qaramurad kəndi vəkillərindən bütün Göyçənin düşmənlər tərəfindən zəbt və təxrib olunduğunu eşitdim. Zalımların xəncəri ağzından bir dürlü canını qurtaran zavallılar ətraf müsəlman kəndlərində səfilanə dolaşırlar. Düşmənlərin Azərbaycan sərhədini keçərək müsəlman köylərinə hücum etmək fikirləri vardır. Səyis türk və islam qardaş və bacılarımızı yurdundan dağıtdılar, qarlı, soyuq, sərt və daşla torpaqdan ibarət olan çöllərə salmışlar. Biz azərbaycanlılar bunları eşidərək heç bir təşəbbüsdə bulunmayırıq. Minlərcə qarı-qızlarımızın namusuna təcavüz olunur. Minlərcə kişilərimiz ölümlə çarpışır. Biz yenə kəndi istirahətimizə məşğuluz.

Bu zülümləri, bu vəhşiliyi icra edən kimdir əcəba?

Əgər erməni hökuməti isə neyçin günahsız əhalini qılıncdan keçirir? Orada əksəriyyəti ermənilər qazanarsa, müsəlman əhalisini də kəndilərinə rəiyyət tənizərək, onlarla eyi müamilədə [xoş rəftarda] bulunsunlar. Yox, əgər erməni hayduqları isə biz neyçin gözümüzü yumub da qardaşlarımıza edilən bu vicdansızlığı görməyiriz? Biz də könüllü dəstələri təşkil edərək o qanlı əllərə qarşı duralım. Namusi-millimizi müdafiəyə qalxışalım. Bunlar o zalımlardır ki, gürcülərə qarşı da müharibə etdilər. Haqsız yerə, onların da deyil, bir müsəlman ölkəsi olan Borçalını zəbtə qalxışdılar. Lakin, müvəffəq olamədılar. Aciz xoruz kimi geri qaçdılar.

İslam və türk hökuməti adını daşıyan Azərbaycan bu xüsusda tədabirdə bulunacaqdır [tədbirlər görəcəkdir] ümid edirəm. Lakin Azərbaycan türk və islamları isə göz yumaraq qəflət etmə-məlidirlər.

Gəncə: Davud

MÜƏLLİMLƏRİN HALINA DAİR

Gəncə müəllimləri tərəfindən Bakıya hərəkət edən nümayəndələr hökumət dairələrində lazım gələn iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunub övdət etdilər [qayıtdılar]. Maarif Nəzarətində tərtib edilən büdcə məvacibi aylıqların [aylıq maaşların] artırılmasından məlumat verib, məzkur [deyilən] büdcə təsdiq edilib həyata tətbiq edilənə qədər bir neçə həftə vaxt gözləmək lazım gəldiyi və bu üzdən müəllimlər pək naçar hala mübtəla olduğu mülahizəsi ilə 7 milyonluq məb-

ləğdən yanvarın əvvəlindən etibarən müəllimlərə artırılmış aylıqların peşin yaxud "bərdəştə" [artırma] üsulu ilə verilməsinə vəd buyurulduğunu müjdə verdilər.

İkinci xəbərin müəllimləri məmnun edəcəyi təbiidir. Çünki, qüvvəti-layəmut ilə [minimal, tükənmək üzrə olan güclə] güzəran edən zavallı müəllimlər birdən-birə bir qaç min rublə alacaqlarını mülahizə edib təsəlli tapdılar. Nümayəndələrə razılıq izhar edib məmnuniyyət göstərdilər. Fəqət maaşların artırılmaq xəbəri onları məmnun edəmməz. Çünki, əhvali-fövqələdə dolayısı ilə maaşlar artırıldıqca, mətəllərin və ləvazimi-zəruriyyənin də fiyatı tərəqqi edəcəyi şübhəsizdir. Necə ki, həqiqət meydandıdır. Hökumətin layihəsi keçməmiş, insafı tacirlərimiz kəndi "layihələrini" bir-iki ay bundan əvvəldən keçirdilər. Kibritin biri 3 manat, qəndin girvənkəsi 75 manat və qeyri zillət... oldu və həyata da tətbiq edildi. Demək ki, maaş artdıqca, yazıq aylıqların pul saymaq zəhməti artacaq və boş yerə sərf edəcəklər.

Məlumdur ki, müəyyən aylıq almaq və məhdud mədaxil ilə böylə qeyri-adi zamanda yaşamaq imkan xaricindədir və bu qədər rüşvətxorluq və sui-istəmal da [sui-istifadə də] bu halın nəticəyi-məşuməsindəndir [uğursuz nəticələrindəndir]. Odur ki, hər bir aylıqçı aclıq və yoxsulluq sövqü yaxud halın icabı ilə [vəziyyətin zərurətindən ötrü] hər bir rəzalətə mürəkib olub [bulaşib], fürsətdən istifadə edib mənfəəti-şəxsiyyəsinə mülahizə edir. Bərəkət versin ki, müəllimlər rüşvətxorluq mənbəyi bulamadığından və kəndi məişətlərinin üsrətlə [çətinliklə]

keçməsindən təngə gəlib, namünasib mədaxil mənbələrindən təmini-məişətə [dolanışıqlarını təmin etməyə] məcbur olurlar.

Müharibədən əvvəl aylıq alan məmurlar birinci mövqə tuturdular. Onlar digərlərinə nisbətən təmiz və rahat yaşardılar. Aldıqları maaşa nisbətən xərc edib güzəran edərdilər. Əhali yanında da etibarları var idi. İndi isə aylıqçıdan zəllil və rəzil dolanan, onlardan bədbəxt sinif olmadığı hər kəscə məlumdur. Aylıqlara nə miqdar maaş verilir-verilsin, nə qədər ki, mayehtacın [ehtiyac maddələrinin] məzənnəsi sabit deyil, zillət çəkəcəklər. Çünki bir tərəfdən bahalıq tərəqqi edib pulun qiyməti düşür amma aylıqlara verilən manat, manat etibarilə hesab olunur. Halbuki, manatın qiyməti qəpikdən də naqisdir [əskikdir]. Müxtəsərikəlam, nə qədər ki, yalnız müəllimlərə deyil, bütün məmurlara ancaq aylıq verilir, sabit fiyat ilə mayehtac və ləvazimati-zəruriyyə verilməyir və onlardan ötrü "Məmurin [məmurlar] kooperativi" yaxud işə idarələri təsis edilməyir, vay onların halına!

Şimdi sənəyi-tədrisiyyənin nəhayətidir [dərs ilinin axırındır]. Müəllimlər xahnaxah [istər-istəməz] kəndi vəzifələrini bitirəcəklər. Fəqət onların məişəti təmin edilməzsə, gələcəklərindən naümid olsalar, məəttəəssüf [təəssüf ki], hərəsi bir başqa kəsb [iş, qazanc] dalınca gedəcəkləri mühəqqəqdır [şübhəsizdir] və bu halları da hökumət nəzərə alıb maarif rəhbərlərinin məişətlərini təmin etmək üçün hər dürlü təşəbbüsdən geri durmaz zənnindəyəm və bu barədə nəinki yalnız hökumət, bəlkə əhali və müəl-

limlərin kəndiləri də qeyrət etməlidirlər. Tacirlərimiz kəndi müamilələrində [əməliyyatlarında, alış-verişlərində] müəllimlərə güzəşt edirlər, müəllimlər də hökumətin maddi müavinəti ilə kooperativ dükanı açarlar və bir qədər də təqazayi-zamanəyə [zamanənin ehtiyacına] görə məxaricdə iqtisada [qənaətə] riayət edirlər və bu halların qeyri-təbii və müvəqqəti olduğunu mülahizə edib, öz müqəddəs vəzifələrinin ifasında qüsur etməzlər və gələcəklərinin parlaq olacağına iman edirlər zənnindəyəm.

Bu yaman gündür, azizim, bunun ömrü az olar,

Bu deyil Nuh nəbi, ömr qıla tulani.

Mirzə Abbas [Abbaszadə]

ŞƏRƏFLİ GÜNLƏRİMİZ

Keçmişdə Rusiya hökuməti-müstəbidəsi [istibdad hökuməti] dövründə Rusiyada yaşayan millətlərin öz milli amallarına nail olmamaqları hamıya məlumdur və bu istibdad inqilab ilə məhv olandan sonra hər millət dini, ictimai hüquqlarına malik olmaqdan əlavə, öz siyasi istiqlallarını da dərdəst etmişlərdir [ələ almışlar] və siyasi qüvvələrilə öz milli və ictimai amallarını yürütməyə başlamışlardır. Keçmişdə biz Azərbaycan türkləri məzkur [deyilən] amallara nail olmaqdan bilmərrə məhrum idik. Fəqət istibdad-dan sonra istiqlal rifahiyyəti zimmində rifahülhal yaşamağımız [müstəqillik neməti ilə birgə, rifah içində yaşamaq] mədəni amalımız qəbilindən idi. Təşəkkülər olsun ki, şu amala nail olduq. İndi bundan istifadə edib də, hər bir işlərimizə

olduğu kimi öz şüari-milliyə, diniyyə və ictimaiyyəməizə də əhəmiyyət verməliyik! Məsələn, şüari-milliyə və diniyyə-mizdən əyadı-milliyə və diniyyə-mizdir [milli və dini bayramlarımızdır] ki, bunların şərəfin[in] izdiyadına [artmasına] və əhəliyi-müslimə arasında rəsmən icrasına çalışmalıyıq, necə ki, özgə millətlər çalışır. Məsələn, heyiflər olsun ki, bu il Nəbiyi-zışanımızın yövmi-təvəllüdü [şanlı Peyğəmbərimizin anadan olduğu günü] istibdad əyyamındakı kimi saxladıq və Novruz bayramında xüsusi və rəsmi-qəbul ziyarət məclisi olmadı.

İndi bu gün də 27 rəcəbül-mürəcəb gəlir. Deməli, şərəfli bir eydi-milli [milli bayram] gəlir ki, bu gün Nəbiyi-əkrəmi-miz [alicənab Peyğəmbərimiz] həzrətlərinin rütbeyi-risalətə məbus olan [peyğəmbərlik mərtəbəsinə ucalan] günüdür ki, yövmül-məbəs ilə məşhurdur ki, biladislamda [islam ölkələrində] şu günü şərəfli bir günlərdən ədd [hesab] edərək eydi-milli [milli bayram] saxlayırlar. İştə, biz Azərbaycan türkləri də bu cür günləri şərəfli bir gün hesab etməyimiz nəinki istiqlalımıza, bəli, mədəniyyəti-islamiyyətimizə xidmət etmək kimi olmaqdır zənn edirəm. Bu kimi ali bayramlarda qoşunumuz dəxi iştirak edib, rəsmi-keçidlər yapılsa, onun da əhali üçün hüsn-təsiri ola bilər ümidindəyəm.

M. H. Axund Nəsir oğlu

ARXADAŞLAR!

Rusiya istibdadının müdam [daim] zülüm və cəfaları və mütəvatirən [dal-

badal] əza və təzyiqa [əziyyət və təzyiqləri] altında əzilməkdə olan millətlərin miyanında [arasında] ən böyük zərbələrə və ən dərdnak [qüssəli] cəfa və əzaya məruz qalan biz Qafqaziya türk və müsəlmanları olmuşuz.

Düşmənlərimiz türklük və islamlığa qarşı ağıl və mürüvvətin qəbul edəməyəcəyi dərəcədə qudurmuşcasına öylə bir düşmənçilik və öylə bir vəhşət izhar etdilər, ilələbəd hər bir müsəlman olan kimsə şu hadisələri xəvatirlərindən [xatirlərindən] çıxarmayacaq.

Bakıda, Zəngəzurda və qeyridə bir çox əziz və məsum türk və müsəlman qadınları vəhşi və zalım olan erməni kö-nüllüləri əlində günlərlə inildəyib məhv oldu. Nazlı qızlar və gəlinlər küçələr və çöllər uzununu sürüklənib, olmazın həqarət və sərzənişlərinə [töhmətlərə] məruz qalaraq, analar, bacılar oğullarının və qardaşlarının qanlı nəşləri üstə baş açdılar, ağladılar.

Sənələrlə bu nəhv [bu sayaq] ürək dağlayan vəq'ələr [hadisələr] biz türk ünsürünə olub və olur. Fəqət şimdiki aləmşümul müharibənin nəticəsi ilə hər bir rusiyalı azad olduğu kimi, biz Zaqafqaziya türkləri də azad olaraq miləlsairənin [digər millətlərin] istiqlaliyyəti-milli fikrinə uyduq. Uyduqsa da, qövlədən feilə [sözdən əmələ] çıxarıb istiqlali-milliyəmizə doğru böyük bir addım atdıq.

Arxadaşlarım! Sevgili vətənimiz Azərbaycan Cümhuriyyətinin yolunda sinələrimizi sipər etməklə namusumuzu və millətimizi müdafiə etmək ən birinci vəzifəmizdir. Biz[im] əllərimizə aldığımız silahlarımız Quranımızı, dinimizi və heysiyyəti-milliyəmiz[i] mühafizə üçün olub da, Xudavəndi-əhədiyyət [Allah] hüzurunda din və milləti hiyf etməyi dəryad etmişiz [öhdəməzə götürmüşük].

Sənələrdən bəri və hətta qərinələrlə bu məmləkət üzrə dalğalanmayan bayrağımızı bu gün təməvvüc etdirmək [dalğalandırmaq] üçün şu əlbisələrlə müləbbəs olub [bu paltarları geyib], ulu tanrının lütf və inayəti ilə məqsədə nail olduq.

Lakin, yoldaşlar!

Bir çox daxili və xarici düşmənlərimiz vardır ki, həpsi bizim məhv və nabud [yox] olmağımızı bəkləyir. Daxili düşmənlərimiz bir taqım vicdansızlardan mürəkəb [ibarət] olaraq zahirdə sadıqanə bir azərbaycanlı, arxada isə bizim məhv və nabud olmamıza çar-çəşm ilə [dörd gözlə] müntəzirdir. Odur ki, bizim bir nəfərimizdən biməna olan bir qüsur anlayan kimi dərhal "Eh, ağıl bunlardan bir şey kəsmir, bu da başa getməyəcək" kimi nalayiq sözlər deməklə bütün aləmə söyləyir və məhəlli [yeri] gəldikcə də xarici düşmənlərimizlə öz ağıllarına gələnlərdən söyləyib, hər dəm, hər an ayağımızdan çəkirlər. Buna görə, qabaqca ərz eylədiyim kimi əza və cəfaların önünü alıb qərinələrlə və bəlkə əsrlərlə zülüm və sitəm altında əzilən və rəhmsiz bir səyaqda vəhşiliklə qırılan yazıq millətimizi çahi-fəlakətdən [fəlakət quyusundan] qurtarmaq üçün çarə aramalı.

Bu da nə ilə olur?!

“Birlik” və “qeyrət”lə!

Odur ki, hər an bizlərə vacibdir ki, ittihad və ittifaq edib öz heysiyyətimizi düşünəlim və hansı bir təklif qarşısında məsuluqsa, anlayıb, hər zaman namusumuzu və şərəfi-milliyəmiz[i] müdafiə və

mühafizə edəlim. Nə qədər ki, sülh zamanıdır, hamı millətlərlə ədalət və müsavat üzrə rəftar eyləyib də bütün Azərbaycan əhalisinin hüriyyətini təmin edəlim.

Müharibə vüqu bularsa [baş verərsə], bir qədəm geri durmayıb “marş, marş” vəziyyətində namusumuzun və cümhuriyyətimizin və dinimizin düşmənləri üzərinə yürüyüb, ölər isək vətən yolunda şanlı bir şəhadətlə dərgahi-haqqa [Allahın hüsuruna] alını açıq gedəriz; qalar isək, milləti-nəcibəmizi bəxtiyar gördük-cə günü-gündən iftixar edərək işbu kəlmələri təkrar edəriz:

Yaşasın Azərbaycan Cümhuriyyəti!
Yaşasın millət və Vətən!

Hasan İxfa

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

- Bələdiyyə İdarəsi Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Bələdiyyə İdarəsi xidmətçiləri yenidən Bələdiyyə İdarəsindən yanvar və fevral ayları əlavələrini istəmişlərdir. Bu məbləğ isə 1.800.000 rubləyədəkdir.

- Bələdiyyə İdarəsi Daxiliyyə nazirindən rica etmişdir ki, veriləcək qərz [borc] hesabına olaraq Vükəla Şurası [Nazirlər Kabineti] nəzdində Bələdiyyə İdarəsinə 1.500.000 rublə pul buraxılsın.

Şəfiqə xanım Əfəndizadə

Mart hadisəyi-əliməsindən [kədərli Mart hadisələrindən] sonra Dağıstana və oradan əsil yurdu olan Axıskaya getmiş

olan görkəmli müəllimə və mühərrirlərimizdən [yazıcılarımızdan] Əfəndizadə Şəfiqə xanım əfəndi bu günlərdə Bakıya qayıtmışdır. Xanım əfəndi neçə müddətdən bəri İstanbulda idi. Azərbaycanda olduğu kimi orada dəxi camaat işlərində çalışmaq üzrə "Cəmiyyəti-Nisvana" [Qadınlar Cəmiyyətinə] daxil olmuşdu. Bakıya gəldikdən sonra xanım əfəndi burada daimi qalaraq daimi mühərrirlərimiz cümləsində qəzetəmizdə çalışacağını vəd etmişdir.

Zaqafqaziya Konfransı

Azərbaycan Hökuməti tərəfindən Zaqafqaziya Cümhuriyyətlərinin Konfransında iştirak etməkdən ötrü intixab olunmuş heyəti-mürəxxəsə [seçilmiş nümayəndə heyəti] üzvlərindən Məhəmməd Əmin Rəsulzadə əvəzinə sabiq Daxiliyyə naziri Xəlil bəy Xasməhəmmədov Tiflisə əzimet etmişdir [yola düşmüşdür]. Fətəli xan Xoyski ilə Məhəmməd Yusif Cəfərov Tiflisdədir. Heyəti-mürəxxəsə məyyətinə müxtəlif məsələlərin tədqiq və tənvi [aydınlaşdırılması] üçün ayrıca mü-təxəssislər və mütəfənninlər [müxtəlif fənləri bilənlər] dəxi bulunmaqdadır.

Konfransın təxir edilməsi

Dünən aldığımız məlumata görə, Dağıstan Cümhuriyyəti nümayəndələrinin dəmiryol tətildən naşi [ötrü] Tiflisə yetişmədiklərinə görə, Zaqafqaziya Cümhuriyyətləri Konfransı aprelin 27-nə təxir edilmişdir.

Yeni siyasi nümayəndə

Eşitdiyimizə görə, Azərbaycan Cümhuriyyətinin Gürcüstan hökuməti nəz-

dindəki siyasi nümayəndəliyinə Xariciyyə Nazirliyinə təyin edilmiş olan Məhəmməd Yusif Cəfərovun yerinə doktor Məhəmmədrza ağa Vəkilov təyin edilir.

Candarmalar qəbulu haqqında

Azərbaycan Dəmiryol mühafizəsi naçalnikı Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Bakı Komitəsinə məlum edir ki, mühafizə qulluğunda artıq yer olmadığından və 120 nəfər namizədlər olduğundan naşi [ötrü] candarmalığa qəbul edilməkdən ötrü verilən ərizələr daha qəbul edilməyirlər. Bunu məlum edərək naçalnik komitədən rica edir ki, bundan sonra candarmalığa ərizələrini artıq qəbul etməsin.

Məhəllə əhlinin ricası

Üçüncü uçastok [sahə] dairəsində sükunət edən [yaşayan] əhali Bakı qubernatoruna müraciətən rica etmişdir ki, həman məhəllədə Suraxanski Nijni Naqornı küçələrin küncündə vaqe 54 nömrəli evdə milis nəfəratından olan bakılı Kərbəlayi Əsəd Dərviş Qurban oğlu iki müsəlman fahişəsi saxlayaraq, həman evdə ətraf məhəllə əlvalarını [lotularını] toplayıb olmanın fənalıqlar yapırdı. Məhəllə əhlinin şikayəti ilə polis müdiri onu milis qulluğundan qovub, qadınları da həman evdən çıxarmışdı. Şimdi isə Əsəd yenə həman qadınları gecələr həman evə gətirib olmanın rüsvayçılıqlarla məşğul olur. Məhəllə əhli bu işdən tamamilə nifrətlənərək qubernatordan rica edir ki, tezliklə Əsəd Dərviş Qurban oğlu həman evdən çıxarılsın.

Zəngəzurluların iclası

Bazar ertəsi aprel ayının 28-də saat

10-da Nobel qardaşlarının 7-ci mədəni aşxanasında Balaxanıda olan ümum zəngəzurluların iclası təyin edilmişdir. Mədən dairəsindəki bütün zəngəzurluların təşrif gətirmələri arzu olunur. Müzakirə olunacaq məsələlər:

- 1) Zəngəzur əhvalına dair Cəlil bəy Sultanovun məruzəsi;
- 2) Daimi komitə seçkisi;
- 3) Təşkilat məsələləri və məclisdə qalxan məsələlər.

Müvəqqəti Komitə

* Aprelin 23-də Bakıya gətirilmiş ərzaq: buğda 1929 put, un 2881 put, kartof 1660 put, arpa 879 put, saman 164 put, ot 1742 put.

Mətbuat haqqında

Bakı Nahiyə Məhkəməsinin müddəyi-ümumisi [prokuroru] Bakı qubernatoruna zeyldəki [aşağıdakı] məzmununda bir məktub göndərmişdir:

“Azərbaycan Cümhuriyyətinin İstinaf Məhkəməsi müddəyi-ümumisinin [Məhkəmə Palatası prokurorunun] 3 aprel tarixli 107 nömrəli tələbnaməsinə görə sizdən rica edirəm, Bakı şəhərində intişar etməkdə olan [nəşr olunan] qəzetələrin siyahısını mənə təqdim etməklə bərabər, 27 aprel 1917 sənəsində Müvəqqət hökumət tərəfindən mətbuat haqqında sadir edilmiş [verilmiş] olan qərardadın hal-hazırda kimlər tərəfindən tətbiq edilməsi haqqında məlumat verəsiniz.”

Sürgün

Bakı qalabəyisi [komendantı] qubernatora məlum etmişdir ki, Bakıda sükunət edən Sergey Padşinov Biçeraxov

dəstəsi ilə əlaqədar bir çox hərbi və qeyri ləvazimat saxlamaqda müttəhim edildiyindən tövqif [tutulmuş] və həbs edilmişdir. Məzkurun [adı çəkilən şəxsin] hökumət əleyhinə sui-niyyət və hərəkətdə bulunduğunu göstərərək, qalabəyi onun Azərbaycan Cümhuriyyətindən sürgün edilməsini qubernatordan rica edir.

FƏHLƏ HƏYATINDAN

Avqust məvacibləri

Musa Nağıyev mədəninə işləyən bir çox müsəlman əmələləri [fəhlələri] avqust ayında qaçdıqları günlərin məvaciblərini almadıqlarından “Müsavat” firqəsinin Bakı Komitəsinə müraciətən rica etmişlər ki, onların haqları məzkur [deyilən] mədən kantordan alınib verilsin. Komitə bu barədə kantordan lazımı izahat istəmiş və fəhlələrin geriye qaytarılmış olan 22 dənə sənədlərini kantor müdirlərinə təqdim etmişdir.

Şikayət

Azərbaycan dəmiryolunun Hacıqabul mövqifində [stansiyasında] yaşayan bir dəstə müsəlman konduktorları “Müsavat” firqəsinin Bakı Komitəsinə müraciətən məlum etmişlər ki, məzkur mövqifin naçalniki onları sükunət etdikləri mənzillərdən çıxarıb, kazarmada olduğu kimi hamısına bir dənə ev vermişdir. Böylə mənzilin hifzüssihhə [gigiyyə] cəhətindən münasib olmadığını göstərərək konduktorlar rica edirlər ki, onların əvvəlki mənzillərində yaşamalarına imkan verilsin.

Komitə həmin şikayəti Türük və Mə-abir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinə göndərərək kəndi tövsiyəsini dəxi əlavə etmişdir.

Bəratülqövlər [protokollar]

- Aprelin 19-unda Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Çornı-qorod [Qara şəhər] şöbəsinin ümumi iclası vaqe olub zeyldəki [aşağıdakı] məsələlər müzakirə edilmişdir:

Aksiz məmurlarının etinasızlıq göstərdiklərindən Çornı-qoroddan hər gün külli miqdarda aksizsiz olaraq ağ neft (cövhər) aparırlar. Böylə hərəkətin hökumətə xəyanət və zərər olduğunu nəzərə alaraq iclas qət edir ki, tezliklə həman dairədə ruslardan olan aksiz qulluqçuları çıxarılıb, əvəzində müsəlman və ələlümum hökumətin mənfəətini gözləyən şəxslər təyin edilsin.

Qaradovoylar və Çornı-qorod dairəsində olan baqqalların 10-uncu uçastok [sahə] dairəsi pristav müavini rusdan şikayət edib onun çıxarılmasını rica etdiklərindən, iclas onların haqlı olduqlarını nəzərə alaraq həman müavinin çıxarılması haqqında Mərkəzi Komitəyə müraciət etməyi təhti-qərara almışdır.

- Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü aprelin 15-ində mədənlərdəki mərkəzi “Müsavat” idarəsinin ümumi iclası vaqe olub, zeyldəki [aşağıdakı] məsələlər müzakirə və həll edilmişdir:

Şəhərdə və mədənlərdə yek-digərinə mərbut [bir-birinə bağlı] fəhlələr ittifaqı təşkil edilməsi üçün bu yaxın günlər zərfində qanunnamə hazırlansın. Mədən dairələrində hər 4 məntəqədə ayrı-ayrı camaat dükanı açılması xüsusunda Bakı

“Müsavat” komitəsi vasitəsilə hökumətdən müavinəti-nəqdiyyə [nağd pul yardımı] istənilsin. İdarə nəfinə [xeyrinə] olaraq bu yaxın vaxtlarda teatro verilsin.

3-üncü polis müdiri müavini fəna hərəkətdə bulunub 5 nəfər əmələləri döyüb və “Müsavat” firqəsi əzasından [üzvlərindən] olan Cənnət Baxşəli oğlunu dəxi təhqir etdiyindən, tezliklə onun böylə vəhşiyənə hərəkətinə bir daha yol verməməkdən ötrü qulluğundan əzi [kənar] edilməsi Mərkəzi Komitə vasitəsilə qalabəyidən [komendantdan] və qubernatordan tələb edilsin.

AZƏRBAYCANDA

Salyan xəstəxanası

Salyan Bələdiyyə rəisi Bakı qubernatoruna məlum etmişdir ki, Salyan şəhər xəstəxanası maddi cəhəti zəif olduğundan qapanmağa məcbur olacaqdır. Bu işə hal-hazırda orada yatmaqda olan bir çox xəstələrin tələf olmasına səbəb ola bilər. Şəhərdə başqa bir xəstəxana olmadığını göstərərək rəis rica edir ki, xəstəxananın davamına lazım olan 20 min manat məbləğin Daxiliyyə Nəzarətindən verilməsi haqqında o dəxi kəndi tərəfindən müavinətdə bulunsun. Bu məbləğ verilməzsə, xəstəxana bağlanılacaqdır.

Yüzbaşından şikayət

Cavad uyezdi [qəzası] İmranlı kəndi əhilləri Bakı qubernatoruna ərizə verərək məlum etmişlər ki, həman kəndin yüzbaşısı Məşhədi Qəmbər Atakişi oğlu

məzkur [deyilən] kənd əhalisinə son dərəcə zülüm və əziyyət etməkdən çəkinməyir. Böylə ki, kəndliləri nahaq yerə döyüb incidir və neçə günlərlə həbs edir və camaatdan külli miqdarda "vergi" alır.

Lənkəran əhvalı

Bakı əhli Ələkbər İbrahim oğlu “Müsavat”ın İstixbarət [məlumat] şöbəsinə Lənkəran əhvalı haqqında zeyldəki [aşağıdakı] məlumatı təqdim etmişdir:

- Gərmətük kəndində Zülfüqar Hacı Məhəmməd oğlunun evinə bir dəstə xaxol əsgər hücum edib pul tələb etmişlərdir. Pul tapamadıqlarından bədəfkarlar [canilər] məzkuru [adı çəkilən şəxsi] tufəng gülləsi ilə ayağından yaralayıb qaçmışlardır.

- Yenə həman kənddə xaxollar Kərbəlayi Səfərəli Məşhədi Cabbar oğlunun evinə hücum edib pul tələb etmişlərdir. 7 min pul ilə bir qədər ev müxəlləfatı [ev əşyası] qarət edərək getmişlərdir. Hayküyə getmiş olan qaradavoy Balağa Məşhədi Manqay oğlunun da 300 manat pulunu və bir pasportunu almışlardır.

- O günün sabahı bədəfkarlar Velədi kəndinə gedib Ağahüseyn Cavad oğlunu tufəng gülləsi ilə öldürüb getmişlərdir. Həman canilərin arasında erməni saldatları dəxi vardılar.

- Kazaklar rəisi olan quldur Xəliq bu günlərdə Azərbaycan əsgərlərinin Lənkərana tərəf hərəkət edəcəkləri xəbərini əhali arasında nəşr edir [yayırlar]. Buna görə də erməni saldatları əhaliyə artıq dərəcə əziyyət verməyə başlamışlardır və yenə Böyük Bazarda çayçı Dadaş xaxollar tərəfindən qılıncla ağır surətdə yaralanmışdır.

**Mama
Gövhər xanım**

Hər gün naxoşları qəbul edir saat 9-dan 12-yə qədər. Adres: Armyanski küçədə, 13 nömrəli evdə, 1-ci mərtəbə. (Bu yaxınlarda orada xüsusi təvəllüdxana [doğum evi] açılacaqdır.) Peyvənd etmək üçün təzə “limfa” vardır. Telefon nömrə: 58-39.

5779

**Doktor
Ağahüseyn Kazımov**

Gəlib naxoşları yenə qəbul etməyə başlayıbdır. Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər]. Qəbul edir səhər saat 10-dan 11-ədək; axşam saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Parapet, Şəfi İbrahimovun evində 3-cü mərtəbə. Telefon: 86-27.

5780

**Doktor
Musa bəy Rəfiyev**

Daxili əmrəzi [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

**Arvad diş həkimi
M. S. İdaşkina**

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.

2629

**Diş həkimi
Altmanın müalicəxanası**

Şamaxinski küçə nömrə 20, 2[-ci] paralelni küçənin küncündə aptek ilə rubəru [üz-bəüz]. Telefon nömrə 18-73. Dişləri ağrısız çəkir və doldurur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Müsəlman xanımları ayrıca qəbul edir.

5783

**Petroqraddan gəlmiş doktor
İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonnu küçədə nömrə 6.

8710

Royal və pianinolar

Küllü miqdarda təzə və bir az köhnə məşhur fabrika royal və pianinoları satılır. Bundan əlavə skripkalar, violonçellər, metronomlar, fortepiano altına qoymaqdan ötrü stul və podstavkalar [dayaqlar], notalar, notalara məxsus etajerkalar [etajərlər] dəxi satılır. Birjavaya küçə Adamovun evində nömrə 19, mən-zil nömrə 7.

8735

**Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 508. “Xariciyyə Nəzarəti Ümuriyyəsiyyə müdiri-ümumisi”: qəzətdə “Ümuriyyəsiyyə” yerinə səhvən “Ümuri-xariciyyə” getmişdir.

“Dördlər Şurası” (yaxud Böyük Dördlük): Paris Sülh Konfransının gedişində dörd böyük dövlətin liderlərindən əmələ gələn şura (“Böyük Dördlük” yaxud “Dördlər Şurası”); bura ABŞ prezidenti Vudro Vilson, Britaniya, İtaliya və Fransa Baş nazirləri Lloyd Corc, Vittorio Orlando və Jorj Klemanso daxil idi.

Qəzətlərdən

səh. 511. “İmperatoru və kronprinsi”: Almaniya imperatoru II Vilhelm və onun oğlu, Almaniyanın kronprinsi (vəliəhd şahzadəsi) Fridrix Vilhelm nəzərdə tutulur.

səh. 512. “Almaniya Paris Konfransına öylə töhfə hazırlayır ki, necə ki, Napoleon Vyana Konfransına hazırlamışdı.”: Fransa inqilabı və Napoleon müharibələrinin ardından 18 sentyabr 1814 – 9 iyun 1815-ci il tarixləri arasında keçirilən ümumavropa konfransının (Vyana Konfransının) gedişatı əsnasında Napoleon sürgün edildiyi Elba adasından 26 fevral 1815-ci ildə qaçmışdı.

səh. 513. “Qaqrın işğalına dair”: “Qaqr” qəzətdə “Qaqr” kimi getmişdir.

Dağıstan əhvalı

səh. 513. “Yedinaya Rossiya”: Bakı Rus Milli Şurasının gündəlik qəzeti. 1918-1919-cu illərdə Bakıda nəşr olunmuşdur.

**Cümə günkü
mühüm xəbərlər**

səh. 515. “reyd”: liman girəcəyində gəmilərin dayanması üçün yer.

“Avam Kamerası”: Böyük Britaniya Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası.

**“Qürbət ellərdə yadı-vətən”
şeyri (səh. 522) üçün lüğət:**

rəfiqi-əfkarım: fikirlərimin yoldaşı
tairi-dil: könül quşu
laneyi-həyat: həyat yuvası
bağzari-tərənnümatım: tərənnümlərimin, nəğmələrimin bağçası
tən: bədən
yaran: dostlar, sevgililər
aşıyani-zişan: şanlı yuva
əkmək: çörək
məmat: ölüm
kitabı-türab: toprağın kitabı
qiteyi-əhsən: ən yaxşı ərazi
hüsnlər: gözəlliklər
mənbeyi-hüsn: gözəlliklər mənbəyi
kuh: dağ
kuhi-zişukuhi-vətən: vətənin çiçəkli dağı
qaməti-bala: uzun boy
ziqürur: qürurlu
bica: boş yerə, səbəbsiz
zəmini-müstəsna: müstəsna torpaq
ə'ma: kor
üyuni-əhli-vətən: vətən övladlarının gözləri

“Dağların ziqürur, pürəzəmət / Eyləyir ərz çöhrə vü qamət”: “Dağların öz çöhrəsini və qamətini böyük bir qürur və əzəmətlə nümayiş etdirir.”

“Yüksəmələrdə var qüruri-vücuha”: “Yüksəmələrin üzündə qürur olur.”

Müəllimlərin halında dair

səh. 526. “Bu deyil Nuh nəbi ömr qıla tulani”: “Bu Nuh nəbi deyil ki, uzun-uzadı yaşasın”. Dini rəvayətlərə görə, Nuh peyğəmbər 1000 ilə yaxın ömür sürmüşdür.

Şərəfli günlərimiz

səh. 526. “qoşunumuz dəxi iştirak edib”: “qoşunumuz” yerinə qəzətdə “qoşunumuz” getmişdir.

“M. H. Axund Nəsir oğlu”: qəzetdə “M. X. Axund Nəsir oğlu” kimi getmişdir; bu imza müəllim Mirzə Hüseyn Axund Nəsir oğluna məxsusdur.

Azərbaycanda

səh. 531. “Böyük Bazar”: Lənkəran şəhərinin məhəlləsi.

Bazar ertəsi, 28 aprel 1919-cu il, nömrə 168

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səhifə-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 27 rəcəbül-mürəccəb sənə 1337. 28 nisan 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırncı səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Ağaxanım, Əliheydər, Yasəmən Babayevlər birincinin əri və ikincilərin atası **Novruzqulu Babayevin** həmin aprel ayının 27-də vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə [böyük bir hüzn və kədər] öz qövmlərimizə və dost-aşınlarına məlum edirlər. Mərhumun cənazəsi aprelin 28-də, saat 10-da öz evindən (Aziatski küçə nömrə 96) Hacı İmaməli məscidinə aparılacaqdır.

8740

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Hacıbala Səfərəliyev, Məhəmmədhüseyn Bünyadov öz sevgili qövləri [qohumları] **Novruzqulu Babayevin** həmin aprel ayının 27-də vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövmlərimizə və dost-aşınlarına məlum edirlər. Mərhumun cənazəsi aprelin 28-də, saat 10-da Aziatski küçədə öz 96 nömrəli evindən Hacı İmaməli məscidinə aparılacaqdır.

8741

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Mirfəttah, Mirdaməd və Seyidağa

Məhəmmədovlar öz sevgili dostları Əliheydər Babayevin atası **Novruzqulu Babayevin** həmin aprel ayının 27-də vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövmlərimizə və dost-aşınlarına məlum edirlər. Mərhumun cənazəsi aprelin 28-də, saat 10-da öz evindən (Aziatski küçə nömrə 96) Hacı İmaməli məscidinə aparılacaqdır.

8742

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Məshədi Hüseyn, Məlikhüseyn, Mətləb Məlikovlar öz sevgili əmiləri **Novruzqulu Babayevin** həmin aprel ayının 27-də vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövmlərimizə və dost-aşınlarına məlum edirlər. Mərhumun cənazəsi aprelin 28-də, saat 10-da öz Aziatski küçədə 96 nömrəli evindən Hacı İmaməli məscidinə aparılacaqdır.

8745

ELAN

Fəxri-kainat Peyğəmbəri-zişanımızın [Kainatın fəxri olan şanlı Peyğəmbərimizin] yövmi-bə'səti [peyğəmbərliyə başladığı gün] münasibətilə 28 aprel 1919 tarixin-